

مقاله پژوهشی

مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

دوره ۱۹، آبان ۱۳۹۹، ۷۷۳-۷۹۰

نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین ذهن آگاهی و بهزیستی ذهنی بیماران دیابتی شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷: یک مطالعه توصیفی

رامین نیرومندی^۱، مریم اکبری^۲، حمزه احمدیان^۳، عباس بخشی پور رودسری^۴

دریافت مقاله: ۹۹/۳/۱۰ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۹۹/۳/۲۷ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۹۹/۴/۲۸ پذیرش مقاله: ۹۹/۵/۱۱

چکیده

زمینه و هدف: سیر صعودی دیابت، مشکلات فراوانی را برای بشر به وجود آورده است. با توجه به نقش ذهن آگاهی در کاهش این مشکلات، مطالعه حاضر با هدف تعیین نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه ذهن آگاهی و بهزیستی ذهنی بیماران دیابتی انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه توصیفی به روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. از میان جامعه آماری که شامل کلیه اعضای فعال انجمن دیابت شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷ بودند، ۵۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه پنج‌عاملی ذهن آگاهی Bauer و همکاران، مقیاس تاب‌آوری Connor-Davidson و پرسش‌نامه بهزیستی ذهنی Warwick Edinburgh جمع‌آوری و با ضریب همبستگی Pearson و مدل‌سازی معادلات ساختاری تحلیل شدند.

یافته‌ها: ذهن آگاهی همبستگی مثبتی با بهزیستی ذهنی ($r=0/662, p<0/001$)، و تاب‌آوری ($r=0/662, p<0/001$) داشت. تاب‌آوری نیز با بهزیستی ذهنی همبستگی مثبت ($r=0/772, p<0/001$) داشت. تحلیل مدل‌یابی معادلات ساختاری نشان داد که مسیرهای مستقیم از ذهن آگاهی به بهزیستی ذهنی ($\beta=0/20, p<0/001$) و تاب‌آوری به تاب‌آوری ($\beta=0/76, p<0/001$) و تاب‌آوری به بهزیستی ذهنی ($\beta=0/66, p<0/001$)، از نظر آماری معنی‌دار بود و هم‌چنین ذهن آگاهی به واسطه تاب‌آوری به صورت مثبت بهزیستی ذهنی را پیش‌بینی کرد ($\beta=0/51, p<0/001$).

نتیجه‌گیری: ذهن آگاهی می‌تواند هم به طور مستقیم و هم به واسطه تاب‌آوری، بهزیستی ذهنی را به صورت مثبت و معنی‌دار پیش‌بینی کند. به نظر می‌رسد توجه به مدل ذهن آگاهی، تاب‌آوری و بهزیستی ذهنی در برنامه درمانی و مشاوره‌ای بیماران دیابتی مفید خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: ذهن آگاهی، تاب‌آوری، بهزیستی ذهنی، دیابت، شهرستان بناب

۱- دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۲- استادیار گروه آموزشی روان‌شناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

تلفن: ۰۷۸۳۳۲۸۷۶۶۳، دور نگار: ۰۸۷۳۳۲۸۸۶۶۱، پست الکترونیکی: akbari@iausdj.ac.ir

۳- استادیار گروه آموزشی روان‌شناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۴- استاد گروه آموزشی روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

مقدمه

دیابت، شایع‌ترین بیماری متابولیکی جهان است که از سوی سازمان بهداشت جهانی، «همه‌گیری نهفته» لقب یافته است [۱]. روند رو به رشد این بیماری در ایران و جهان [۲]، تأثیر منفی آن بر جنبه‌های مختلف زندگی [۳]؛ به ویژه بر کیفیت زندگی افراد [۴]، ضرورت بررسی وضعیت این بیماران از زوایای مختلف را ایجاب می‌کند [۲].

بهزیستی ذهنی (Well-Being Subjective) عبارت است از ارزیابی کلی زندگی و تجربیات عاطفی مانند رضایت از زندگی، رضایت از سلامتی و احساسات خاص، که نحوه واکنش فرد به حوادث و شرایط موجود در زندگی را انعکاس می‌دهد [۵]. مطالعه بهزیستی‌ذهنی شرایط واقعی و ذهنی افراد را متمایز می‌سازد و ارزیابی افراد از زندگی خود در جنبه‌ها و زمان‌های مختلف را تجزیه و تحلیل می‌کند [۶]. براساس شواهد موجود، درک نادرست از بیماری دیابت، بهزیستی ذهنی افراد مبتلا را کاهش می‌دهد [۷]، مانع خود مدیریت مؤثر در آن‌ها شده [۸] و کیفیت زندگی در این بیماران را پایین می‌آورد، اگرچه ممکن است شکاف‌های تحقیقاتی در این مورد وجود داشته باشد [۹]. با توجه به نقش مهم بهزیستی ذهنی در ارتقاء کیفیت‌زندگی این بیماران [۱۱-۱۰]، توجه و پژوهش در مورد متغیرهایی که در افزایش بهزیستی ذهنی اهمیت بالایی دارند، ضروری به نظر می‌رسد. ذهن‌آگاهی (Mindfulness) به عنوان توجه پذیرا، آگاهی به تجارب و وقایع زمان حال تعریف شده‌است و به معنی دیدن افکار به صورت رویدادی در حوزه آگاهی، مراقبت هیجانی، بدون تلاش برای تغییر آن‌ها همراه با آرامش و

شکیبایی است [۱۲]. تمرین‌های ذهن‌آگاهی باعث افزایش بهزیستی‌ذهنی [۱۵-۱۳]، توانایی عمیق خودآگاهی، پذیرش خود [۱۶]، توانایی تاب‌آوری [۱۸-۱۷، ۱۳]، و ارتقاء کیفیت زندگی می‌گردد [۴].

از سوی دیگر یکی از مسائل و دغدغه‌های اصلی موضوع، تأثیر احتمالی متغیر واسطه‌ای تاب‌آوری (Resiliency) در رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی ذهنی است. تاب‌آوری ظرفیت‌ها و ویژگی‌های مثبتی است که موجب مقابله مثبت و مفید فرد با چالش‌های محیطی می‌شود و او را از اختلالات روانی مرتبط با استرس مصون می‌دارد [۱۹] تاب‌آوری هم به طور مستقیم موجب گسترش بهزیستی می‌گردد [۲۰] و هم به طور غیرمستقیم رابطه بین ذهن‌آگاهی و متغیرهای مانند رضایت از زندگی، عواطف مثبت، عواطف منفی و بهزیستی ذهنی را میانجی‌گری می‌کند [۱۳]. در حقیقت می‌توان گفت سبک تفکر بدون تاب‌آوری، فرد را به عقاید نادرست راهبردهای نامناسب حل مسئله رهنمون می‌سازد و موجب هدردادن انرژی روانی می‌گردد [۲۱].

با توجه به شیوع بالا، عوارض و تأثیر دیابت بر جنبه‌های مختلف زندگی فرد، خانواده و جامعه، لازم است متخصصین حوزه سلامت از جمله پرستاران، روان‌شناسان، پزشکان و متخصصین علوم و فناوری نوین برای حل این مشکل تلاش مداوم و مشترک بین‌رشته‌ای داشته باشند [۸]. در این راستا مطالعه حاضر با هدف نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی ذهنی بیماران دیابتی شهرستان بناب انجام گرفت و به نظر می‌رسد چون تأثیر مستقیم و غیرمستقیم ذهن‌آگاهی در قالب یک مدل پژوهشی بر روی

شود که در آن q تعداد متغیرهای مشاهده شده یا تعداد گویه های (سؤالات) پرسشنامه و n حجم نمونه است [۲۳].

با در نظر گرفتن رابطه مذکور، بر اساس مجموع گویه های پرسشنامه ها ($495=99 \times 5$)، نمونه ای با حجم ۵۰۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شد. به این صورت که ابتدا لیست اعضای انجمن به صورت فایل اکسل، از انجمن دیابت دریافت شد و با در نظر گرفتن شماره ردیف اعضاء و با استفاده از جدول اعداد تصادفی، اعضای نمونه انتخاب شدند.

بعد از نمونه گیری، تهیه و بررسی ابزارهای پژوهشی، به تعدادی از دانشجویان داوطلب روان شناسی دانشگاه پیام نور بناب که درس کاربرد آزمون های روانی را گذرانده بودند در مورد نحوه اجرای ابزارهای پژوهش حاضر آموزش های لازم داده شد. بعد با هماهنگی و همکاری انجمن دیابت شهرستان، دانشجویان برای اخذ اطلاعات و پرکردن پرسشنامه ها در طول روز با حضور در محل برگزاری کلاس های انجمن دیابت و یا با مراجعه به منازل افراد، برخی از پرسشنامه ها را به صورت خودگزارشی و برخی را نیز به صورت مصاحبه پر نمودند. به این صورت که ابتدا به صورت شفاهی شرکت کنندگان را با اهداف، و روند پژوهش آشنا می ساختند و به سؤالات احتمالی آن ها پاسخ می دادند، بعد فرمی را در اختیار شرکت کنندگان قرار می دادند که از دو بخش تشکیل می شد،

در بخش اول به منظور رعایت اخلاق پژوهشی، توضیحات لازم در مورد اهداف و فرایند پژوهش آمده بود و شرکت کنندگان از این که اطلاعات آن ها محرمانه خواهد بود و اگر بخواهند می توانند از نتایج آزمونشان با خبر شوند آگاه می شدند و امضاء می کردند.

بیماران دیابتی مطالعه شده، اطلاعات تازه ای به دست آمده است.

مواد و روش ها

مطالعه حاضر توصیفی به روش مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل کلیه اعضای فعال انجمن دیابت شهرستان بناب (۳۵۰۰ نفر به گزارش انجمن دیابت شهرستان بناب) در سال ۱۳۹۷ بودند. این مطالعه دارای کد اخلاق از دانشگاه آزاد سنندج به شماره ثبتی 10830235962003 می باشد.

شهرستان بناب با ۸۴۰ کیلومتر مربع وسعت در جنوب غربی استان آذربایجان شرقی واقع شده است. فاصله مرکز شهرستان با تبریز ۱۲۰ کیلومتر می باشد. این شهرستان از یک بخش مرکزی، بنام شهر بناب و از سه دهستان که در مجموع ۲۹ روستای نسبتاً بزرگ را شامل می گردند، تشکیل شده است. جمعیت این شهرستان در حدود ۱۳۰،۰۰۰ نفر می باشد که از این تعداد ۷۶۶۱۰ نفر (۶۰ درصد جمعیت کل جمعیت) در مرکز شهرستان ساکن هستند. زبان رایج این شهرستان ترکی بوده و اکثریت قریب به اتفاق مذهب اهالی شیعه اثنی عشری است. بخش کشاورزی با جذب ۸۵ درصد از شاغلان، به صورت مستقیم و غیرمستقیم بیشترین اشتغالزایی را نسبت به سایر بخش ها در اختیار دارد [۲۲].

نمونه مورد مطالعه از جامعه مذکور انتخاب گردید. چنان که در روش شناسی مدل یابی معادلات ساختاری آمده است، تعیین حجم نمونه می تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه گیری شده، مطابق رابطه ($5q \leq n \leq 15q$) تعیین

چنان که گفته شد، این مقیاس دارای ۱۴ ماده می‌باشد که در یک طیف ۵ رتبه‌ای لیکرت (هرگز، بندرت، گاهی، اغلب و همیشه) تنظیم شده است. در نمره‌گذاری هر سؤال، از هرگز تا همیشه به ترتیب نمره ۱ الی ۵ تعلق می‌گیرد. نمره کل آزمون از مجموع نمرات کل سؤالات و نمره خرده آزمون‌ها نیز از مجموع نمرات سؤالات مربوطه به دست می‌آید. کم‌ترین و بیش‌ترین نمره در این مقیاس به ترتیب از ۱۴ تا ۷۱ متغیر است و نمره بالا بیان‌گر سطح بالاتر بهزیستی روانی می‌باشد [۲۶].

پرسش‌نامه پنج‌عاملی ذهن‌آگاهی: این پرسش‌نامه، یک ابزار خود گزارشی ۳۹ ماده‌ای است که به وسیله Bauer و همکاران، در سال ۲۰۰۶ طراحی شد [۲۷]. پرسش‌نامه پنج‌عاملی ذهن‌آگاهی از پنج خرده آزمون مشاهده (با سؤالات: ۱، ۶، ۱۱، ۱۵، ۲۰، ۲۶، ۳۱، ۳۶)، توصیف (با سؤالات: ۲، ۷، ۱۲، ۱۶، ۲۲، ۲۷، ۳۲، ۳۷)، عمل همراه با آگاهی (با سؤالات: ۵، ۸، ۱۳، ۱۸، ۲۳، ۲۸، ۳۴، ۳۸) عدم قضاوت در مورد تجارب درونی (با سؤالات: ۳، ۱۰، ۱۴، ۱۷، ۲۵، ۳۰، ۳۵، ۳۹) عدم واکنش (با سؤالات: ۴، ۹، ۱۹، ۲۱، ۲۴، ۲۹، ۳۳) تشکیل شده است.

در بررسی طراحان، پایایی این پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ، برای کل آزمون ۰/۹۳ و برای خرده آزمون‌ها بین ۰/۸۴ تا ۰/۹۳ در نوسان بوده است. همچنین، روایی این مقیاس به روش روایی سازه و با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی مطلوب گزارش شده است [۲۷]. در ایران نیز بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه پنج‌عاملی ذهن‌آگاهی در دانشگاه تهران، با تأیید ساختار پنج‌عاملی آن، دامنه ضرایب اعتبار با آزمایی مقیاس‌های آن را در یک نمونه ۵۸ نفری با

در بخش دوم، شرکت‌کنندگان اطلاعات دموگرافیک و تکمیلی را مانند سن، سطح تحصیلات، جنس، وضعیت تأهل، تعداد اعضای خانواده، رتبه تولد، میزان قند خون، نوع دیابت) را ثبت می‌کردند. بعد پرسش‌نامه‌ها به صورت انفرادی یا گروهی با راهنمایی دانشجویان روان‌شناسی دانشگاه پیام نور بناب به صورت خودگزارشی یا از طریق مصاحبه پر می‌شدند. آزمودنی‌ها به شرطی وارد مطالعه می‌شدند که میزان قند خون آن‌ها بر اساس پرونده یا گزارش خودشان، بالاتر از ۱۲۶ میلی‌گرم در دسی‌لیتر باشد و پاسخ‌نامه و فرم اطلاعات را کامل پر کرده باشند و گرنه از مطالعه کنار گذاشته می‌شدند [۲۴].

پرسش‌نامه بهزیستی ذهنی: مقیاس بهزیستی ذهنی Warwick-Edinburg دارای ۱۴ ماده می‌باشد که در سال ۲۰۰۷ توسط Tennant و همکاران تدوین گردید [۲۵]. این مقیاس دارای سه خرده آزمون خوش‌بینی (با سؤالات: ۱۴، ۱۲، ۱۰، ۸، ۳، ۲، ۱) روابط مثبت با دیگران (با سؤالات: ۹، ۷، ۴) و انرژیک بودن (با سؤالات: ۱۳، ۱۱، ۶، ۵) می‌باشد. خوش‌بینی با سودمندی، احساس آرامش، شادابی، اعتماد به نفس ارتباط دارد. روابط مثبت با دیگران، با علاقمندی، احساس نزدیکی به دیگران و خوب فکر کردن ارتباط دارد. انرژیک بودن، با انرژی بالا، توانایی غلبه بر مشکلات، توجه مناسب و دوست داشتن از سوی دیگران مرتبط است.

ضریب آلفای کرونباخ نسخه فارسی این مقیاس برای نمره کل ۰/۷۸ و برای خرده آزمون‌ها ۰/۷۵ تا ۰/۵۵ بوده است. ضریب روایی همزمان آن با مقیاس خودکارآمدی عمومی ($r=0/55$, $p<0/001$) و با حمایت اجتماعی ($p<0/001$) مناسب گزارش شده است. ($r=0/34$)

طبق گزارش تهیه‌کنندگان، ضریب آلفای کرونباخ مقیاس تاب‌آوری ۰/۸۹ و ضریب پایایی حاصل از روش بازآزمایی در یک فاصله ۴ هفته‌ای ۰/۸۷ بوده است. همبستگی نمرات مقیاس تاب‌آوری Connor و Davidso با نمرات مقیاس سرسختی Kobasa مثبت و معنی‌دار بود، ولی با نمرات مقیاس استرس ادراک شده و مقیاس آسیب‌پذیری نسبت به استرس sheehan منفی معنی‌دار بود. این نتایج حاکی از اعتبار همزمان این مقیاس است. [۳۰]. در ایران نیز همسانی درونی با ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۲ و برای هر یک از زیر مقیاس‌های شایستگی فردی ۰/۷۵، اعتماد به غرایز فردی در تحمل عاطفه منفی ۰/۷۲، پذیرش مثبت تغییر ۰/۷۴، خودکنترلی ۰/۷۳ و تأثیرات معنوی ۰/۷۵ محاسبه گردید و هم‌چنین، نتایج حاصل از محاسبه ضریب همبستگی Pearson میان دو بار اجرای آزمون ($p < ۰/۰۵$, $r = ۰/۴۰$) محاسبه شد [۳۱].

چنان‌که گفته شد، این مقیاس دارای ۲۵ سؤال می‌باشد که در یک طیف ۵ رتبه‌ای لیکرت (هرگز، بندرت، گاهی، اغلب و همیشه) تنظیم شده است. در نمره گذاری هر سؤال از هرگز تا همیشه به ترتیب نمره صفر الی ۵ تعلق می‌گیرد. نمره کل آزمون از مجموع نمرات کل سؤالات و نمره خرده مقیاس‌ها نیز از مجموع نمرات سؤالات مربوطه به دست می‌آید. کم‌ترین و بیش‌ترین نمره در این مقیاس به ترتیب از صفر تا ۱۰۰ متغیر است. نمره بالا بیان‌گر تاب‌آوری بیش‌تر آزمودنی است [۳۰].

تجزیه و تحلیل نهایی داده‌های گردآوری‌شده با ابزارهای آماری ضریب همبستگی Pearson و مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار SPSS (نسخه ۲۵) و LISREL

میانگین و انحراف استاندارد سنی $۲۳/۵۷ \pm ۴/۶$ بین ۰/۷۶ تا ۰/۸۶ گزارش کرد و روایی همگرایی این پرسش‌نامه را در مقایسه با پرسش‌نامه ناگویی خلقی و پرسش‌نامه تعهد و عمل مناسب برآورد نمود. [۲۸].

چنان‌که گفته شد، این مقیاس دارای ۳۹ سؤال می‌باشد که در یک طیف ۵ رتبه‌ای لیکرت (هرگز، بندرت، گاهی، اغلب و همیشه) تنظیم شده است. در نمره‌گذاری، برای سؤالات ۱، ۲، ۴، ۶، ۷، ۹، ۱۱، ۱۵، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۶، ۲۹، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۶، ۳۷ از هرگز تا همیشه به ترتیب نمره ۱ الی ۵ و برای سؤالات ۳، ۵، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۴، ۳۵، ۳۸، ۳۹ از هرگز تا همیشه به ترتیب نمره ۵ الی ۱ تعلق می‌گیرد. نمره کل از مجموع نمرات کل سؤالات و نمره خرده مقیاس‌ها نیز از مجموع نمرات سؤالات مربوطه به دست می‌آید. کم‌ترین و بیش‌ترین نمره در این مقیاس به ترتیب از ۳۹ تا ۱۹۵ متغیر است و نمره بالا بیان‌گر ذهن‌آگاهی بیش‌تر است [۲۸].

مقیاس تاب‌آوری: این مقیاس دارای ۲۵ سؤال است که توسط Connor و Davidson در سال ۲۰۰۴ تدوین شد [۲۹]. طراحان بر این باورند که، این مقیاس به خوبی می‌تواند در گروه‌های بالینی و غیربالینی افراد تاب‌آور را از غیرتاب‌آور تفکیک نماید. این پرسش‌نامه از زیرمقیاس‌های تصور از شایستگی فردی (سؤالات ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۱۷، ۱۶، ۱۲، ۱۱، ۱۰)، اعتماد به غرایز فردی در تحمل عاطفه منفی (سؤالات ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۵، ۱۴، ۷، ۶)، با پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن (سؤالات ۸، ۵، ۴، ۲، ۱)، کنترل (سؤالات ۲۲، ۲۱، ۱۳)، تأثیرات معنوی (باسؤالات: ۹، ۳) تشکیل شده است.

تعداد شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر ۵۰۰ نفر بودند که میانگین و انحراف استاندارد سنی آن‌ها $51/57 \pm 11/7$ سال بود که از میان آن‌ها ۲۰۷ (۴۱/۴ درصد) نفر مرد و ۲۹۳ (۵۸/۶ درصد) زن بودند و میانگین و انحراف معیار قند خون آن‌ها آن‌ها نیز $229/89 \pm 84/77$ میلی‌گرم در دسی‌لیتر (mg/dl) بود.

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه را نشان می‌دهد. چنان‌که ملاحظه می‌شود سطح تحصیلات دیپلم با ۱۱۵ نفر (۲۳ درصد) و دیابت نوع ۲ با ۴۴۷ نفر (۸۹/۴ درصد) بیش‌ترین فراوانی و درصد بیماران مورد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند. اکثریت آن‌ها یعنی ۴۷۳ نفر (۹۴/۹ درصد) متأهل بوده و ۹۸ نفر (۲۰ درصد) آن‌ها قبل از ازدواج در خانواده ۶ نفری زندگی می‌کردند. هم‌چنین فرزندان اول (رتبه تولد ۱) با ۱۴۳ نفر (۲۸/۶ درصد) بیش از سایرین به بیماری دیابت مبتلا بودند.

جدول ۲ ویژگی‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. مطابق این جدول میانگین و انحراف استاندارد ذهن‌آگاهی $115/69 \pm 18/59$ ، تاب‌آوری $13/79 \pm 63/00$ ، و بهزیستی ذهنی $49/16 \pm 9/02$ می‌باشد. محاسبه ضریب همبستگی Pearson برای متغیرها نشان داد که ذهن‌آگاهی همبستگی مثبت و معنی‌داری با متغیرهای بهزیستی ذهنی ($r=0/636, p<0/001$)، و تاب‌آوری ($r=0/662, p<0/001$) دارد. هم‌چنین متغیر تاب‌آوری همبستگی مثبت و معنی‌داری با بهزیستی ذهنی ($r=0/772, p<0/001$) دارد.

(نسخه ۸/۸) صورت گرفت. مدل‌سازی معادلات ساختاری، ترکیبی از مدل‌های اندازه‌گیری (مدل‌های عاملی تأییدی) و مدل‌های ساختاری (مدل‌های مسیر) است. تمایز بین مدل‌های اندازه‌گیری و مدل‌های ساختاری، در گام‌های بعدی فرآیند مدل‌سازی معادلات ساختاری نقش مهمی را ایفاء می‌کند. در واقع، چنان‌که مدل اندازه‌گیری برازش مناسبی از اندازه‌گیری متغیر پنهان نشان دهد، برازش مدل ساختاری با اطمینان بیش‌تری صورت خواهد گرفت. به همین منظور، آزمون مدل اندازه‌گیری مقدم بر آزمون مدل ساختاری است [۲۳]. بنابراین برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، پس از بررسی استقلال باقی‌مانده‌ها، و عدم هم‌خطی بین متغیرهای پیش‌بین با استفاده از آماره Durbin-Watson که نتایج آن در بخش یافته‌ها به طور کامل آمده است، یک فرآیند دو مرحله‌ای طی شد. ابتدا از برازش مدل اندازه‌گیری (بهزیستی ذهنی) اطمینان حاصل شد، یعنی پس از حصول اطمینان از دستیابی به شاخص‌های مطلوب در مدل از جمله ریشه میانگین برآورد خطای تقریب و کای‌دو بهنجار ($RMSEA = 0/055$) و $X^2=7402/99$) اقدام به تحلیل معنی‌داری و کیفیت روابط بین متغیرهای اصلی با متغیر وابسته (مدل ساختاری) گردید. برای رد یا عدم رد فرضیه‌های پژوهش از آزمون معنی‌داری هر یک از ضرایب رگرسیونی استاندارد شده مدل ساختاری (آزمون t) استفاده شد.

نتایج

جدول ۱- توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت شناختی بیماران دیابتی در نمونه انتخابی از شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷ (n=۵۰۰)

وضعیت تأهل		سطح تحصیلات										متغیر جمعیت شناختی
فوت همسر	متأهل	مجرد	دکتری	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	دوره دوم متوسطه	دوره اول متوسطه	ابتدایی	بی سواد	
۵	۴۷۳	۲۲	۱	۱۸	۵۰	۳۳	۱۱۵	۱۸	۶۹	۱۰۸	۸۸	فراوانی
۰/۱	۹۴/۹	۴/۴	۰/۲	۳/۶	۱۰	۶/۶	۲۳	۳/۶	۱۳/۸	۲۱/۶	۱۷/۶	درصد

رتبه تولد		تعداد اعضای خانواده قبل از ازدواج													متغیر جمعیت شناختی		
نوع دیابت	نوع ۱	نوع ۲	نامشخص	≥۵	۵	۴	۳	۲	۱	≥۹	۸	۷	۶	۵		۴	۳
نوع ۲	نوع ۱	۴۴۷	۵۳	۹	۳۱	۳۶	۵۳	۱۰۱	۱۲۷	۱۴۳	۹۱	۸۵	۹۳	۹۸	۶۵	۴۹	۱
۸۹/۴	۱۰/۶	۰/۸	۶/۲	۷/۲	۱۰/۶	۲۰/۲	۲۵/۴	۲۸/۶	۱۸/۲	۱۷	۱۸/۶	۲۰	۱۳	۹/۸	۱	۳	۸

جدول ۲- میانگین (انحراف معیار) متغیرهای مورد مطالعه در نمونه انتخابی بیماران دیابتی از شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷ (n=۵۰۰)

متغیر	انحراف معیار ± میانگین	حداقل	حداکثر
ذهن آگاهی	۱۱۵/۶۹ ± ۱۸/۵۹	۴۷	۱۷۲
مشاهده	۲۶/۹۹ ± ۶/۷۴	۹	۴۰
توصیف	۲۵/۴۶ ± ۵/۳۷	۹	۳۹
عمل با آگاهی	۲۳/۶۴ ± ۶/۳۷	۸	۳۸
عدم قضاوت	۱۸/۹۴ ± ۵/۰۴	۸	۴۰
عدم واکنش	۲۰/۶۶ ± ۴/۵۶	۷	۳۵
تاب آوری	۶۳/۰۰ ± ۱۳/۷۹	۱۹	۹۶
تصور از شایستگی فردی	۱۹/۵۱ ± ۵/۵۶	۳	۳۲
تحمل عاطفه منفی	۱۶/۹۲ ± ۴/۲۱	۴	۲۸
پذیرش مثبت تغییر	۱۳/۳ ± ۳/۱۱	۵	۲۰
کنترل	۷/۷۸ ± ۲/۶۲	۱	۱۲
تأثیرات معنوی	۵/۴ ± ۱/۸۸	۰	۸
بهبیستی ذهنی	۴۹/۱۶ ± ۹/۰۲	۱۶	۷۰
خوش بینی	۲۴/۳۵ ± ۵/۷۷	۸	۳۵
روابط مثبت	۱۰/۸۸ ± ۲/۴	۳	۱۵
انرژی بودن	۱۳/۹۴ ± ۳/۳۵	۴	۲۰

جدی مشهود نبود. پس از اطمینان از رعایت پیش فرض‌های رگرسیون، نتایج مدل‌یابی معادلات ساختاری در شکل ۱ و جداول ۳ و ۴ قابل ملاحظه است.

در جدول ۳ ویژگی‌های نیکویی برازش مدل پژوهش آمده است. مجذور کا اهمیت اختلاف بین مدل برازش شده و ماتریس کواریانس ناشی از نمونه مشاهده شده را بیان می‌کند. فرضیه صفر در این تحلیل مبین آن است که تفاوتی بین مدل برازش شده و ماتریس نمونه وجود ندارد. بنابراین، مجذور کا که به لحاظ آماری معنی‌دار نیست ($p > 0/05$)، نشان می‌دهد که مدل معرف و نماینده داده‌های مشاهده شده می‌باشد. همانند سایر آزمون‌های استنباطی، اختلاف مجذور کا متأثر از حجم نمونه است، زمانی که حجم نمونه زیاد است احتمالاً اختلاف کمی بین مدل برازش شده و ماتریس کواریانس ناشی از نمونه مشاهده شده خواهد بود که به طور نسبی برازش خوبی را نشان می‌دهد [۲۳].

پژوهش‌گران جهت ارزیابی نیکویی برازش از چندین شاخص ارزیابی استفاده می‌کنند که عبارتند از: شاخص نیکویی برازش (Goodness of Fit Index; GFI) شاخص نیکویی برازش اصلاح شده (Adjusted Goodness of Fit Normed Fit Index; AGFI) شاخص برازش استاندارد (Normed Fit Index; NFI). اساساً مقادیر این شاخص‌ها متأثر از عوامل بیرونی و نامعلوم (مانند حجم نمونه) می‌باشند تا از نقص در برازش مدل. یعنی اگر در تحلیل برازش مناسبی برخوردار نباشد، ناشی از عوامل بیرونی است نه از ماهیت مدل. در مقابل شاخص‌های برازش مانند: ۱- شاخص تطبیقی برازش (Comparative Fit Index; CFI) ۲- ریشه میانگین برآورد

برای بررسی استقلال باقی‌مانده‌ها، از آماره Durbin-Watson که مقدار آن می‌تواند بین ۰ تا ۴ متغیر باشد، استفاده شد. اگر بین باقی‌مانده‌ها همبستگی متوالی وجود نداشته باشد، مقدار این آماره باید به ۲ نزدیک باشد. اگر به صفر نزدیک باشد نشان دهنده همبستگی مثبت و اگر به ۴ نزدیک باشد نشان دهنده همبستگی منفی می‌باشد. در مجموع اگر این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد جای نگرانی نیست [۳۲]. مقدار آماره به دست آمده برای بهزیستی ذهنی ۱/۹۰۴، و برای تاب‌آوری ۱/۵۴۴ بود و این نتیجه نشان داد که پیش فرض استقلال باقی‌مانده‌ها رعایت شده است.

عامل تورم واریانس (Variance Inflation Factor) که به اختصار VIF نامیده می‌شود، نقش متغیر پیش‌بین را نسبت به سایر متغیرها در مدل نشان می‌دهد. دامنه قابل قبول برای آن مابین ۱ تا ۱۰ متغیر است. هرچه مقدار VIF یک متغیر مستقل به یک نزدیک باشد، نقش آن متغیر در مدل نسبت به سایر متغیرهای پیش‌بین بیش‌تر است. در صورتی که VIF بزرگ‌تر از ۱۰ باشد، مشکل هم‌خطی جدی وجود دارد. مقدار ضریب تحمل (Tolerance) نیز که برای بررسی هم‌خطی متغیرها به کار می‌رود، بین ۰ و ۱ متغیر است. هرچه مقدار آن بزرگ‌تر باشد (نزدیک به ۱)، میزان هم‌خطی کم‌تر است و هرچه مقدار آن کوچک‌تر باشد (نزدیک به صفر) هم‌خطی بالا را نشان می‌دهد یعنی اگر ضریب تحمل در ۰/۴ باشد، جای نگرانی دارد و اگر کوچک‌تر از ۰/۱ باشد، مشکل آفرین است [۳۳]. VIF و ضریب تحمل به دست آمده برای هر یک از مؤلفه‌های متغیر پیش‌بین همگی در حد مطلوب بود و بین مؤلفه‌های متغیر پیش‌بین همبستگی‌های بزرگ وجود نداشت و هم خطی

۰/۰۵۵ CFI، ۰/۹۵ و NFI نیز ۰/۹۵ می‌باشد که در بازه قابل قبول قرار می‌گیرند و مقدار AGFI ۰/۸۳ به دست آمده که نزدیک به دامنه قابل قبول قرار می‌گیرد، به این معنی که در مجموع داده‌های گردآوری شده، نزدیک به دامنه قابل قبول بوده و مدل تدوین شده را مورد حمایت قرار می‌دهند. همچنین، سطح معنی‌داری ۰/۰۰۱ برای مجذور کای مدل نیز نشان می‌دهد که ماتریس کواریانس مشاهده شده با ماتریس کواریانس باز تولید شده از لحاظ آماری، تفاوت معنی‌دار ندارد و به طور ضمنی حاکی از مناسب بودن پارامترهای آزاد تعریف شده در مدل و به بیان دیگر معنی‌دار بودن مدل تعریف شده می‌باشد.

خطای تقریب (Root Mean Square Error of Approximation; RMSEA) کم‌تر تحت تأثیر عوامل مزاحم و بیرونی قرار می‌گیرند و نتیجه به دست آمده نشان‌گر برازش مدل است [۲۳].

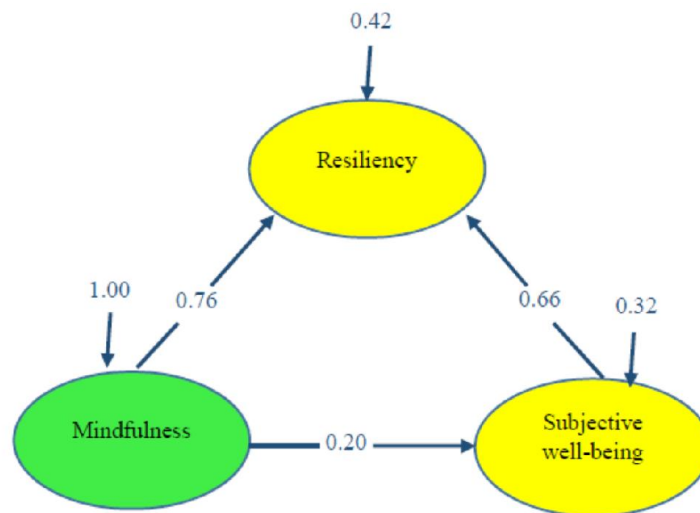
همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌گردد، در ارزیابی مدل از سه شاخص تطبیقی، مقتصد و مطلق استفاده شده است. شاخص‌های تطبیقی بیشتر برای مقایسه مدل‌ها به کار می‌روند. ذکر این نکته لازم است که مقادیر هر یک از این شاخص‌ها بین ۰ و ۱ قرار دارد و مقادیر نزدیک و یا بیش‌تر از ۰/۹۰ نشانه مطلوب بودن مدل می‌باشد [۲۳]. در این جا از دو شاخص CFI و NFI استفاده شده است که مقدار RMSEA

جدول ۳- شاخص‌های برازش مدل برونداد متغیرهای مورد مطالعه در نمونه انتخابی بیماران دیابتی از شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷ (n=۵۰۰)

شاخص‌ها	علامت اختصاری	معادل فارسی	دامنه قابل قبول [۲۳]	مدل تدوین شده
تطبیقی	Comparative Fit Index (CFI)	شاخص برازش تطبیقی	۰/۹۰-۱	۰/۹۵
	Normed Fit Index (NFI)	شاخص برازش استاندارد	۰/۹۰-۱	۰/۹۵
مقتصد	Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	۰-۰/۰۸	۰/۰۵۵
	Goodness of Fit Index (GFI)	شاخص نیکویی برازش	۰/۹۵-۱	۰/۸۹
	Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)	شاخص نیکویی برازش اصلاح شده	۰/۹۵-۱	۰/۸۳
مطلق	X ² /df	نسبت کای دو بر درجه آزادی	۳-۵	۲/۵۳
	Chi-Square (X ²)	کای دو	وابسته به حجم نمونه	۷۴۰۲/۹۹
	P	سطح معنی‌داری	وابسته به حجم نمونه	۰,۰۰۱

اختصاصی هر کدام از آنها را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول ۴ نیز مشخص است، تمامی مسیرهای مستقیم در مدل معنی‌دار می‌باشد.

شکل ۱ کیفیت روابط بین متغیر ذهن‌آگاهی با تاب‌آوری و بهزیستی ذهنی و تاب‌آوری با بهزیستی را در مدل ساختاری را به شکل ضرایب استاندارد یا همان اثرات مستقیم و وزن

شکل ۱- مدل برون‌داد نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی ذهنی در نمونه انتخابی بیماران دیابتی از شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷ (n=۵۰۰)

نمرات افراد در ذهن‌آگاهی، نمرات آن‌ها در متغیر تاب‌آوری به مراتب افزایش و به دنبال این افزایش نیز نمرات بهزیستی ذهنی هم بیشتر می‌شود.

مطابق با شکل ۱ و جدول ۴ متغیرهای ذهن‌آگاهی و تاب‌آوری به‌طور هم‌زمان قادر به تبیین ۶۲ درصد از واریانس بهزیستی ذهنی، و متغیر ذهن‌آگاهی قادر به تبیین ۴۴ درصد از واریانس تاب‌آوری می‌باشد. بنابراین، با توجه به نتایج به دست‌آمده مدل نظری نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در تبیین رابطه بین ذهن‌آگاهی با بهزیستی ذهنی به احتمال ۹۵ درصد تأیید می‌گردد. به عبارتی، تاب‌آوری نقش واسطه‌ای معنی‌داری در رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی ذهنی دارد و بخشی از واریانس ذهن‌آگاهی بر بهزیستی ذهنی از طریق تاب‌آوری اعمال می‌شود. به‌طوری‌که تاب‌آوری نقش واسطه‌ای معنی‌داری در رابطه بین ذهن‌آگاهی فرد با بهزیستی ذهنی او دارد.

مطابق جدول ۴ مسیرهای مستقیم از ذهن‌آگاهی به بهزیستی ذهنی ($\beta=0/20$, $p<0/001$) و ذهن‌آگاهی به تاب‌آوری ($\beta=0/76$, $p<0/001$) از نظر آماری معنی‌دار است به طوری‌که، ذهن‌آگاهی به شیوه مثبت قادر به پیش‌بینی بهزیستی ذهنی، و تاب‌آوری می‌باشد. همچنین، مسیر مستقیم از تاب‌آوری به بهزیستی ذهنی ($\beta=0/66$, $p<0/001$) از نظر آماری معنی‌دار است به طوری‌که، تاب‌آوری به شیوه مثبت قادر به پیش‌بینی بهزیستی ذهنی می‌باشد.

در ادامه به منظور آزمون روابط واسطه‌ای مدل ساختاری و دست‌یابی به معنی‌داری ضرایب غیرمستقیم از دستور Lisrel Output: SS SC EF با تعداد نمونه و سطح اطمینان پیش فرض برنامه استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ درج شده است. چنان‌که در جدول ۴ ملاحظه می‌گردد، ذهن‌آگاهی از طریق تاب‌آوری ($\beta=0/51$, $p<0/001$) به صورت مثبت بهزیستی ذهنی را پیش‌بینی می‌کند. به عبارتی با افزایش

جدول ۴- اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل ذهن آگاهی به بهزیستی ذهنی از طریق تاب آوری در نمونه انتخابی بیماران دیابتی از شهرستان بناب در سال ۱۳۹۷ (n=۵۰۰)

اثر کل	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	متغیرهای مطالعه
		$\beta=0/20, p<0/001$	ذهن آگاهی ← بهزیستی ذهنی
		$\beta=0/76, p<0/001$	ذهن آگاهی ← تاب آوری
		$\beta=0/66, p<0/001$	تاب آوری ← بهزیستی ذهنی
$\beta=0/70, p<0/001$	$\beta=0/51, p<0/001$	-	ذهن آگاهی - تاب آوری - بهزیستی ذهنی
		۰/۶۲۳	R^2 بهزیستی ذهنی
		۰/۴۳۸	R^2 تاب آوری

بحث

ذهن آگاهی در بهزیستی ذهنی هماهنگ بود و هم‌چنین با یافته‌های پژوهشی Esmailian و همکاران [۱۷]، و Heydarian و همکاران [۲۱] در مورد تأثیر مثبت ذهن آگاهی بر همسویی داشت.

مسلم است که ذهن آگاهی و رویکردهای مختلف آن به عنوان مهارتی هوشیارانه، متمرکز بر کنترل احساس و افکار، کاهش استرس و افزایش دهنده سلامت روان می‌تواند در ارتقای بهزیستی ذهنی بیماران دیابتی مؤثر باشند، چرا که بیماران دیابتی به علت عدم پذیرش بیماری، حساس شدن به نوسانات قندخون و نشانه‌های جسمی، محدودیت در تغذیه و میزان فعالیت، با مشکلات روان‌شناختی روبه‌رو شده و بهزیستی ذهنی آن‌ها کاهش می‌یابد. ذهن آگاهی با افزایش هوشیاری، تمرکز پایا و گشودگی ذهن، بهزیستی ذهنی و تاب آوری را افزایش می‌دهد [۱۵] و به بیماران دیابتی کمک می‌کند تا عاطفه مثبت و منفی خود را بشناسند و تجربه واقعی داشته باشند.

این یافته‌ها با رویکرد Kabat Zinn نیز قابل تبیین است او معتقد بود، ذهن آگاهی وسیله‌ای برای کاهش دادن درد و رنج درونی انسان است و به عنوان رفتاری که در مقابل حواس

چنان‌که اشاره کردیم، دیابت، شایع‌ترین بیماری مزمن متابولیکی است که در ایران و جهان رو به افزایش است و می‌تواند مشکلات فراوانی را برای فرد، خانواده و جامعه به وجود آورد [۱-۲]. از طرف دیگر ذهن آگاهی با افزایش هوشیاری‌های اینجا و اکنون، گشودگی ذهن و بینش غیرشخصی [۵] و تاب آوری با افزایش ظرفیت‌ها و ویژگی‌های مثبت می‌تواند با ارتقاء بهزیستی ذهنی نقش مؤثری در حل این مشکلات ایفاء نمایند [۱۹]. ما نیز با هدف گسترش ادبیات قبلی به بررسی نقش میانجی تاب آوری در رابطه بین ذهن آگاهی و بهزیستی ذهنی بیماران دیابتی به عنوان شاخص‌های اثرگذار بهزیستی ذهنی پرداختیم.

ما در این پژوهش به نتیجه رسیدیم که ذهن آگاهی به طور مثبت بر بهزیستی ذهنی و تاب آوری تأثیر دارد و می‌تواند به عنوان پیش‌بین این متغیرها در نظر گرفته شود. به عبارتی، با افزایش یا کاهش نمرات ذهن آگاهی افراد، نمرات بهزیستی ذهنی و تاب آوری آنان نیز به مراتب افزایش یا کاهش می‌یابد. این نتایج با نتایج مطالعات Rosini و همکاران [۱۱]، Kurd [۱۴] و Mahdiapour و Kurd [۱۵] در مورد تأثیر مثبت

پژوهش‌های اندکی وجود دارد [۱۳]. ولی می‌توان به پژوهش‌های مشابهی که نقش واسطه‌ای تاب‌آوری و ذهن‌آگاهی را با متغیرهای مشابه انجام داده‌اند اشاره نمود چنان‌که Chen به این نتیجه رسیده است که تاب‌آوری در رابطه بین سبک مقابله‌ای وظیفه‌گرا و رضایت از زندگی به عنوان یک میانجی نقش معنی‌داری دارد [۱۹] و نیز Bajaj پی‌برده‌اند که تاب‌آوری در رابطه بین ذهن‌آگاهی و عواطف مثبت و منفی بهزیستی ذهنی، به عنوان میانجی عمل می‌نماید [۱۳]. این نتایج برخلاف یافته‌های پژوهشی Babaei Nadinluei و Fatehi Bostanabad بود که مدل فرضی نقش واسطه‌ای متغیر ذهن‌آگاهی مادران در رابطه بین مشکلات درون‌سازی شده و مشکلات برون‌سازی شده کودکان با استرس ادراک شده مادران تأیید نکردند [۳۷].

می‌توان گفت در این مورد نیز نتایج ما منطقی به نظر می‌رسد زیرا اگر افراد نتوانند در ترمیم مشکلات و وضعیت استرس خوب عمل کنند، تغییر شرایط استرس‌زا و یا برنامه‌ریزی برای حل مشکلات ممکن است منجر به ارزیابی رضایت‌بخش از زندگی آن‌ها شود. از این‌رو می‌توان گفت که ذهن‌آگاهی منبعی اساسی برای تاب‌آوری بوده و افرادی که از ذهن‌آگاهی بالایی برخوردارند، مهارت‌هایی هم چون حل مساله، تصمیم‌گیری و ابراز وجود را گسترش می‌دهند. این امر منجر به افزایش تاب‌آوری در آنان شده و در نهایت موجب بهبود بهزیستی ذهنی می‌گردد.

از محدودیت‌های مهم پژوهش حاضر می‌توان به محدودیت‌های خاص روش مطالعه (همبستگی) و کم بودن مطالعات مشابه در موضوع مورد نظر به ویژه در مورد بیماران

پرتی‌ها و انحراف‌ها قرار می‌گیرد و به سرکوب محرک‌های درونی بد می‌پردازد [۳۴]. و به این طریق است که افزایش ذهن‌آگاهی با کاهش نشانه‌های منفی روان‌شناختی و افزایش خوش‌بینی، بهزیستی ذهنی را تقویت می‌کند [۳۵].

هم‌چنین پژوهش ما مشخص ساخت که تاب‌آوری به طور مثبت بر بهزیستی ذهنی تأثیر دارد و می‌تواند از پیش‌بین‌های بهزیستی ذهنی باشد. یعنی با افزایش یا کاهش نمرات تاب‌آوری افراد، نمرات بهزیستی ذهنی آنان نیز به طور قابل ملاحظه افزایش یا کاهش می‌یابد. در این مورد نیز نتایج ما با نتایج Chen که پی برد ذهن‌آگاهی به طور معنی‌دار بهزیستی‌ذهنی را پیش‌بینی می‌کند، [۱۹] و با نتایج Satıcı که نشان داد تاب‌آوری هم به طور مستقیم و هم از طریق امید به گسترش بهزیستی منجر می‌گردد [۲۰] همسویی داشت. اما با نتایج پژوهشی Hudgins که به معنی‌داری ارتباط بین تاب‌آوری و تمایل به ترک حرفه در مدیران پرستاری نشان داد [۳۶]، در تضاد بود. به نظر می‌رسد تاب‌آوری به عنوان یک ویژگی مثبت باید با پایبندی به شغل و حرفه، رابطه مثبت داشته باشد، اما به احتمال زیاد، این تضاد از شرایط نمونه و نحوه کنترل متغیرهای دیگر حاصل شود که لازم است بررسی‌های لازم صورت گیرد.

در نهایت ما نشان دادیم که تاب‌آوری رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی ذهنی را میانجی‌گری می‌کند و می‌تواند بر تأثیرات مفید ذهن‌آگاهی بر بهزیستی ذهنی بیافزاید. این یافته به ماهیت پیچیده ارتباط بین عوامل روان‌شناختی و بهزیستی ذهنی کمک می‌کند. در مورد نقش میانجی تاب‌آوری در رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی ذهنی

مثبت و معنی‌دار بر بهزیستی‌ذهنی تأثیر دارد و قادر به پیش‌بینی مثبت و معنی‌دار بهزیستی‌ذهنی است. و همچنین تاب‌آوری رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی‌ذهنی را میانجی‌گری می‌کند و می‌تواند بر تأثیرات مفید ذهن‌آگاهی بیافزاید. به نظر می‌رسد در نظر گرفتن مدل ذهن‌آگاهی، تاب‌آوری و بهزیستی‌ذهنی و ساختارهای مربوط به آن‌ها در برنامه درمانی و خدمات مشاوره‌ای بیماران دیابتی مفید خواهد بود.

تشکر و قدردانی

از تمامی بیماران دیابتی، مسئولان انجمن دیابت و دانشجویان دانشگاه پیام‌نور شهرستان بناب که در فرآیند جمع‌آوری اطلاعات (تهیه لیست اعضاء، اخذ اطلاعات لازم و پرکردن پرسش‌نامه‌ها) با همکاری صمیمانه ما را یاری نمودند، سپاس‌گزاریم

دیابتی اشاره کرد. بنابراین، لازم است پژوهش‌های بعدی این موضوع در یک جامعه آماری گسترده، بر روی بیماران دیابتی و دیگر بیماری‌های مزمن بررسی نمایند. از آنجایی که تاب‌آوری نقش بااهمیتی در رابطه بین ذهن‌آگاهی و بهزیستی‌ذهنی دارد، بهتر است اثربخشی این مدل توسط پژوهش‌گران ارزیابی شود و در برنامه درمانی و خدمات مشاوره‌ای بیماران دیابتی مورد استفاده قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد که متغیر ذهن‌آگاهی به طور مستقیم، مثبت و معنی‌دار بهزیستی‌ذهنی و تاب‌آوری را تحت تأثیر قرار می‌دهد و قادر به پیش‌بینی مثبت بهزیستی‌ذهنی و تاب‌آوری است و همچنین تاب‌آوری نیز به طور مستقیم،

References

- [1] National Committee for the Prevention and Control of Non-Communicable Diseases. National Framework for Providing Diabetes Service (in line with the National Document for the Prevention and Control of Non-Communicable Diseases) Tehran. *Aftab Andisheh* 2016. [Farsi]
- [2] Alhani F, Ranaei Y, Kazemnejad A, Mehrdad N. Challenges of Diabetic Patients' Lifestyle and Explaining the Role of New Science and Technology. *Fiveth Conference on New Research in Science and Technology* 2018. [Farsi]
- [3] Aqil Masjidi M, Aqil Masjidi I, Barkhordar P. The effectiveness of group therapy based on acceptance and commitment to quality of life and depression in women with diabetes. *Fifth Conference on New and Up-to-date*

- Achievements in New Engineering and Technological Sciences, Rasht, Guilan Industrial Engineering Basij Organization* 2019. [Farsi] Available from: https://www.civilica.com/Paper-DMFCONF05-DMFCONF05_049.html
- [4] Ghashgaie S, Naziri G, Farnam R. The effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy on the quality of life of type 2 diabetic patients. *J Diab-Met* 2014; 13(4): 319-30. [Farsi]
- [5] Diener E, Oishi S, and Lucas R E. Advances and open questions in the science of subjective well-being. *J Coll-Psychol* 2018; 4(1): 1-78. Available from: <https://doi.org/10.1525/Collabra.115>.
- [6] Maddux JE, editor. Subjective Well-Being and Life Satisfaction. First published, New York, Routledge 2018; 456-5.
- [7] Wylie TAF, Shah C, Connor R, Farmer AJ, Ismail K, Millar B, et al. Transforming mental well-being for people with diabetes: research recommendations from Diabetes UK's 2019 Diabetes and Mental Well-Being Workshop. *J DIAB- Med* 2019; 36(12): 1532-38.
- [8] Holt R. the mental wellbeing of people with diabetes: underappreciated and under-treated. *J EMO-HEALTH* 2019; 27-8.
- [9] Finer S, Robb P, Cowan K, Daly A, Shah K, Farmer A. Setting the top 10 research priorities to improve the health of people with Type 2 diabetes: a Diabetes UK-James Lind Alliance Priority Setting Partnership. *J DIAB-Med* 2018; 35(7): 862-870.
- [10] Skevington SM, Epton T. How will the sustainable development goals deliver changes in well-being?. *J BMJGH* 2018; 3(1): 1-13.
- [11] Rosini RJ, Nelson A, Sledjeski E, Dinzeo T. Relationships between Levels of Mindfulness and Subjective Well-Being in Undergraduate Students. *J MPS* 2017; 23(1): 1-23.
- [12] Lindsay E, Creswell J. Mechanisms of mindfulness training: monitor and acceptance theory (MAT). *J Clin-Psychol* 2017; 51: 48-59.
- [13] Bajaj B. Mediating role of self-esteem in the relationship of mindfulness to resilience and stress. *J Emerg-Ment* 2017; 19(4): 1-6.

- [14]Kurd B. Predicting the mental well-being of nursing students based on mindfulness and self-compassion. *J Edu-Medical-Science* 2016; 16(34): 273-82. [Farsi]
- [15]Mahdiapour H, Kurd B. The relationship between perceived mindfulness and self-efficacy with subjective well-being among cancer patients in Tabriz city hospitals. *J Nurs-Research* 2017; 12(1): 11-16. [Farsi]
- [16]Segal ZV, Williams M, Teasdale J. Mindfulness-based cognitive therapy for depression. Third Ed, New York, Guilford 2018; 450-12.
- [17]Esmaeilian N, Dehghani M, Dehghani Z, Lee J. Mindfulness-Based Cognitive Therapy Enhances Emotional Resiliency in Children with Divorced Parents. *J Mindfulness* 2018; 9(4): 1052-1062.
- [18]Zarnagash M. Mehrabiazadeh Honarmand M. The effect of Mindfulness-based Stress Reduction Therapy on quality of life and resilience of amputated veteran spouses. *J PMAM* 2016; 7(23): 98-83 [Farsi]
- [19]Chen C. The role of resilience and coping styles in subjective well-being among university students. *The Asia-Pacific Edu-Res* 2016; 25(3): 377-87.
- [20]Satici SA. Psychological vulnerability, resilience, and subjective well-being: The mediating role of hope. *J PID* 2016; 102: 68-73.
- [21]Heydarian A, Zaharakar K, Mohsenzadeh F. Effectiveness of mindfulness training on resilience and mental rumination of female patients with breast cancer: Randomized trial. *J Breast Diseases* 2016; 9(2): 52-9. [Farsi]
- [22]Bonab University website. Familiarity with Bonab city.2020; [Farsi] Available from: <https://www.ubonab.ac.ir/Page/41/>
- [23]Human, HA. Structural equation modeling using LISREL software. EightTh Ed, Tehran, Samt 2018; 7-340. [Farsi]
- [24]World Health Organization. Global report on diabetes 2016; 4-84. ISBN 978 92 4 156525 7 (NLM classification: WK 810) Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/204871/9789241565257_eng.pdf
- [25]Tennant R, Hiller L, Fishwick R, Platt S, Joseph S, Weich S, et al. The Warwick-Edinburgh mental well-being scale (WEMWBS):

- development and UK validation. *JHQOL* 2007; 5(1): 1-63.
- [26] Khodadadi N, Forouzandeh E. The relationship of mental well-being and quality of life of mothers with autistic children. An article presented at the *fifth National Conference on Psychology, Counseling and Social Work, Khomeini Shahr* 2016. [Farsi]
- [27] Baer RA, Smith GT, Hopkins J, Krietemeyer J, Toney L. Using self-report assessment methods to explore facets of mindfulness. *J Assessment* 2006; 13(1): 27-45.
- [28] Tamannaefar SH, Mirzaee M, Asgharnejad Farid AA, Soleimani M. 5 Factor Mindfulness Questionnaire: Instruction and Scoring. *J Develop-Psychol* 2018; 15(59): 336-38. [Farsi]
- [29] Connor KM, Davidson JR. Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *J Dep-anx* 2003; 18(2): 76-82.
- [30] Abdi F, Banijamali Sh, Ahadi H, Kooshki Sh. Psychometric properties of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) among women with breast cancer. *J RPH* 2019; 13(2): 81-99. [Farsi]
- [31] Ahangarzadeh Rezaei S, Rasooli M. Evaluation of psychometric properties of the Persian version of the "Connor-Davidson Resilience Scale" in adolescents with cancer. *J UNM* 2015; 13(9): 747-39. [Farsi]
- [32] Habibi A. SPSS software application training. Fifth Ed, Electronic Publishing, 2018; 125: 9-200. [Farsi] Available from: <https://parsmodir.com/db/spss.php>
- [33] Karimi R. Easy guide of statistical analysis with SPSS. First Ed, Tehran, 2015; 308-18. [Farsi]
- [34] Kabat-zinn J, Massion AO, Kristeller J, Peterson LG, Fletcher KE, Pbert L, et al. Effectiveness of a meditation-based stress reduction program in the treatment of anxiety disorders. *J American psychiatry* 1992; 149(7): 936-43.
- [35] MacDonald HZ, Baxter EE. Mediators of the relationship between dispositional mindfulness and psychological well-being in female college students. *J Mindfulness* 2017; 8(2): 398-407.
- [36] Hudgins TA. Resilience, job satisfaction and anticipated turnover in nurse leaders. *J Nurs Manag* 2016; 24(1): 62-9.

[37] Babaei Nadinluei K, Fatehi Bostanabad F.
Investigating the Role of Mindfulness in the
Relationship Between Children's Psychological
Problems (Internalizing and Externalizing
Problems) and Perceived Stress of Bostan Abad

Mothers in 2018: A Descriptive Study. *J
Rafsanjan Univ Med Sci* 2020; 18(11): 1083-
102. [Farsi]

The Mediating Role of Resilience in the Relationship between Mindfulness and Subjective Well-Being of Diabetic Patients in Bonab County in 2018: A Descriptive Study

R. Niroomandi¹, M. Akbari², H. Ahmadian³, A. Bakhshipoor Roodsari^f

Received: 30/05/2020 Sent for Revision: 16/06/2020 Received Revised Manuscript: 18/07/2020 Accepted: 01/08/2020

Background and Objectives: The ascending course of diabetes has created many problems for human beings. Given the role of mindfulness in reducing these problems, the present study was conducted with the aim of determining the mediating role of resilience in the relationship between mindfulness and subjective well-being of diabetic patients.

Materials and Methods: The present study was descriptive, based on structural equation modeling. From the statistical population, which included all active members of Bonab Diabetes Association in 2018, 500 people were selected as a sample by simple random method. Data was collected using the Bauer et al Five Facet Mindfulness Questionnaire, the Connor-Davidson Resilience Scale, and the Warwick Edinburgh Subjective Well-being Questionnaire and analyzed by Pearson's correlation coefficient and structural equation modeling.

Results: Mindfulness had a positive correlation with the Subjective well-being ($r=0.662$, $p<0.001$), and resilience ($r=0.662$, $p<0.001$). Resilience had also a positive correlation with Subjective well-being ($r=0.772$, $p<0.001$). The structural equation modeling analysis showed that direct paths from mindfulness to subjective well-being ($\beta=0.20$, $p<0.001$), mindfulness to resilience ($\beta=0.76$, $p<0.001$) and resilience to subjective well-being ($\beta=0.66$, $p<0.001$) were statistically significant. Mindfulness also positively predicted subjective well-being through resilience ($\beta=0.51$, $p<0.001$).

Conclusion: Mindfulness can predict subjective well-being positively and meaningfully, both directly and through the medium of resilience. It seems that paying attention to the model of mindfulness, resilience and subjective well-being will be useful in the treatment program and counseling of diabetic patients.

Key words: Mindfulness, Resilience, Subjective well-being, Diabetes, Bonab County

Funding: This study did not have any funds.

Conflict of interest: None declared.

Ethical approval: The Research Committee of Azad University of Sanandaj approved the study (code: 10830235962003).

How to cite this article: Niroomandi R, Akbari M, Ahmadian H, Bakhshipoor Roodsari A. The Mediating Role of Resilience in the Relationship between Mindfulness and Subjective Well-Being of Diabetic Patients in Bonab County in 2018: A Descriptive Study. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2020; 19 (8): 773-90. [Farsi]

1- PhD Student of Psychology, Dept. of Psychology, School of Educational Sciences and Psychology, Sanandaj Islamic Azad University, Sanandaj, Iran, ORCID: 0000-0002-7413-4082

2- Assistant Prof., Dept. of Psychology, School of Educational Sciences and Psychology, Sanandaj Islamic Azad University, Sanandaj, Iran, ORCID: 0000-0002-6899-6321

(Corresponding Author) Tel: (087) 33287663, Fax: (087) 33288661, E-mail akbari1384@gmail.com

3- Assistant Prof. Dept. of Psychology, School of Educational Sciences and Psychology, Sanandaj Islamic Azad University, Sanandaj, Iran, ORCID: 0000-0002-2949-6770

4- Prof., Dept. of Psychology, School of Educational Sciences and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran, ORCID: 0000-0003-0345-4975